

NASTANAK I RAZVOJ PORESKIH RAJEVA

Stevan Dežović¹

Pregledni rad
UDK: 336.227.3

Apstrakt

Drastična degradacija i činjenica da se sve više u svetu nastoje izbeći obaveze poreskih obveznika prema državi, glavni je razlog za odabir poreskih rajeva kao predmeta istraživanja. Poreski sistem predstavlja temelj finansiranja državne kase svake moderne države. Nasuprot tome, poreski obveznici pokušavaju što je više moguće olakšati svoj poreski teret, ne uzimajući u obzir gde posluju. Od samog početka oporezivanja javila se i poreska evazija, odnosno izbegavanje plaćanja poreza. Metodološki okvir rada obuhvata analizu, sintezu, komparativnu, induktivnu i istorijsku analizu, uz korišćenje literature stranih i domaćih autora. Istraživanje prikazuje istoriju nastanka poreskih rajeva, karakteristike i vrste poreskih rajeva, kao i ulogu Organizacije za evropsku saradnju i razvoj u poslovanju poreskih rajeva.

Ključne reči: poreski raj, evazija poreza, offshore kompanije.

JEL: H26

Uvod

Zbog različitih poreskih sistema u raznim zemljama stvorio se uzrok premeštanja poslovnih aktivnosti u cilju minimiziranja, ili izbegavanja poreske obaveze. U takvim uslovima, mnoge države pokušavaju poreskim olakšicama ili ukidanjem poreza povećati svoju konkurentnost na globalnom tržištu, pa su tako stvoreni poreski rajevi. Mnoge države nude specijalna izuzeća ili pogodnosti za velike investitore koji smetaju razvijenim zemljama jer im odnose velike zarade i dobiti neplaćanjem poreza u njihovim zemljama. Neki od poreskih rajeva su se razvili u velike finansijske centre i doživeli razvojnu ekspanziju na osnovu kapitala sumnjivog ili legalnog porekla (pitanje je da li se može reći da je uopšte legalan) koji se preko kompanija i korporacija, o kojima će bit rečeno u radu, sliva u njihove države, tj. u poreske rajeve.

Kako je u prirodi svakog čoveka ucrtan nagon i težnja za postizanjem željenih ciljeva, došlo je do toga da se u nemalom broju slučajeva rezultira materijalnom dobiti, zbog čega je jasno da se obaveza prema državi ne prima sa oduševljenjem. Samim tim činom pojava neplaćanja poreza nije novost. U istoriji nije postojala civilizacija koja nije nametala poreze i takse od kojih nije moglo normalno da se živi, pa verovatno ne postoje porezi koji se nisu pokušali utajiti.

Za očekivati je da su zakonodavna tela i organi svih država svesni da će uvek postojati pojedinci koji će hteti utajiti porez, ili na neki drugi način naneti štetu državnoj blagajni, zarad sopstvene koristi i poboljšanja sopstvenog ekonomskog poretka. Prema tome,

¹ Stevan Dežović, Vojska Srbije, Centralna Logistička Baza, 1. skladišni bataljon, Mije Kovačevića br. 5, 11000 Beograd, Srbija, Telefon: +381 64 176 27 03, E-mail: stju.yzfr1@gmail.com

države bi trebalo da razviju različite oblike kontrole i sankcionisanja zarad sprečavanja utaje i izbegavanja poreske obaveze. Ipak, čini se da su neki „viši“ motivi potisnuli propise, pa čak i razum, u drugi plan, budući da postoji određeni broj država koje osim što ne prijavljuju utaju poreza kad je primete, već na neki način pomažu i „pridržavaju vreću“, čak i na neki način propagiraju takav način ponašanja potvrđujući da takva prilika i stvara „lopove“.

Istorija nastanka poreskih rajeva

Istorija nastanka poreskih rajeva protkana je mitovima i legendama. Poreski rajevi su povezani sa izbegavanjem obaveze plaćanja poreza, za šta se može reći da je staro koliko i samo oporezivanje. Još u davnim vremenima, u Antičkoj Grčkoj, neka grčka ostrva služila su pomorskim trgovcima kaospremišta inostrane robe, kako bi izbegli dvopostotna oporezivanja na uvezenu robu u tadašnjem polislu, Atini. U srednjem veku su trgovci slobodnih trgovačkih gradova u Nemačkoj i susednim zemljama, okupljeni u Ligu Hanza, koji su započeli posao u Londonu, pa su zbog togabili pošteđeni plaćanja poreza. Američke kolonije su trgovale iz Latinske Amerike, kako bi izbegli oporezivanje od strane Velike Britanije. Veruje se da se prvi oblik poreske evazije pojavio još 756. Godine osnivanjem Papske Države, odnosno kasnije, Vatikana. Između 1920. i 1930. Godine nekoliko manjih država, na čelu sa Švajcarskom, napravile su prvi korak ka poreskim rajevima. Mala kneževina Linhenštajn stvara novi oblik koji se tiče trgovine, kontraverzni Anstalt. Broj kompanija se značajno povećao nakon 1920. godine, pa je na nagovor advokata i bankara Ciriha uveo poreske olakšice i zbog toga već u to vreme postao poreski raj. U prvoj polovini 20. veka nakon I Svetskog rata, države su bile prisiljene da podignu poreze zbog naknade nastalih šteta za vreme I Svetskog rata, koje su bile ogromne. Ako uzmemo u obzir da je Švajcarska bila neutralna u ratu, zadržala je svoje niske stope poreza i tako postigla veliki opticaj kapitala unutar zemlje. Novi švajcarski zakon zahtevao je potpunu privatnost za bilo koji račun u švajcarskim bankama, uključujući i zaštitu od bilo koje vlade, pa čak i od same Švajcarske. Luksemburg je uz Švajcarsku bio među prvim zemljama koje su uvele koncept holdinga.

Razvoj globalnih poreskih rajeva obično je povezan sa rastućim oporezivanjem. Zbog globalizacije, nestabilne političke i ekonomske vlade i slabe komunikacione mreže nadležnih ustanova, problem poreske evazije se znatno pogoršava. Godine 1966. Kajmanska ostrva donose zakone vezane za banke, kompanije i devizno tržište koji podupiru model poreskih rajeva. To je bio ogroman potez koji je Kajmanska ostrva 2008. godine doveo na četvrto mesto najvećih finansijskih centara na svetu. Kasnih 1960-tih dolazi do pojave Singapura koji se najbrže razvija kao poreski raj, mada zvainčnici ga ne predstavljaju kao poreski raj. Zbog Vijetnamskog rata bilo je povećanih deviznih rashoda u regiji, što je doprinelo pooštavanju zahteva za kreditima, ali je takođe dovelo i do rasta kamata. Zbog toga dolar postaje „atraktivan“ za mnoge banke u azijsko-pacifičkoj regiji. Singapur je uvideo priliku i privukao Američku banku (Bank of America) koja je prva uvela međunarodni model za obradu transakcija nerezidenata. Taj model dobio je naziv ACU (Asian Currency Unit). Sredinom 80-tih godina 20. Veka, poreski rajevi su promenile svoj fokus, sa ciljem da stvore korporativne mehanizme kojima bi izbegli plaćanje poreza lokalnim vlastima. Tako su stvorile internacionalne korporacije koje su služile za izbegavanje obaveza prema njihovim vlastima. Godine 1999. OECD (OECD-Organisation for Economic Co-operation and Development – Organizacija za evropsku

saradnju i razvoj) počinje da vrši pritisak na poreske rajeve, nazivajući ih nelojalnom poreskom konkurencijom i prisiljavajući ih na izmene zakona.

Svaki poslovni subjekt, pravno ili fizičko lice, nastoji da minimizira ili izbegne porez i oduvek su bili popularna tema i to nezavisno o tome da li subjekti posluju na nacionalnom, ili međunarodnom planu. Na međunarodnom planu poslovnim subjektima se pruža mogućnost da ostvare neplaćanje poreza koristeći razlike koje postoje između poreskih sistema raznih zemalja. Stoga, mnoge zemlje koriste poreski mehanizam kako bi ostvarile konkurentne prednosti i privukle tako poslovne subjekte. Tako su stvoreni poreski rajeve, ili finansijski centri, u kojima se minimalno, ili uopšte ne plaćaju porezi. U poslednjim decenijama 20. veka poreski rajeve su doživeli pravu eksploziju i procvat i postale tako snažna finansijska središta, gde prema podacima više od polovine celokupnog svetskog novca prolazi preko poreskih rajeve.

Sa druge strane, mnoge razvijene zemlje zbog tih poreskih rajeve gube milijarde evra, dolara, funti, jena i ostale valute, ostajući bez dobrog dela novca koji je trebalo da završi u njihovoj kasi, a samim tim dolazi do slabljenja privrednog i ekonomskog razvoja. Međutim, poreski rajeve su i mesta u kojima se olakšavaju kriminalne aktivnosti u vidu pranja novca zarađenog prodajom droge, neplaćanja poreza i dr., pa se tako kroz finansijski sistem „opere“ oko 600 milijardi dolara godišnje.

Karakteristike poreskih rajeve

Poreski raj predstavlja državu ili teritoriju neke države na kojoj ne postoje određene kategorije poreza ili su poreske stope relativno niske i na kojoj je moguće ostvariti visok stepen zaštite privatnosti u pogledu bankarskih i komercijalnih tajni (Workman, 1982).

Poreskim rajem se označava i zemlja ili teritorija kojoj nije cilj da privuče realne investicije, već pokušava da potencira poresku evaziju kako bi dobila ulaganja stranih investitora i njihov kapital putem blage poreske politike.

U zemljama sa običajnim pravom jednostavnije je i jeftinije osnovati i poslovati sa offshore kompanijom. Osim toga, nije nužna uplata relativno visokog iznosa osnivačkog kapitala u trenutku osnivanja, kao što je to slučaj u zemljama građanskog prava. Većina važnijih poreskih rajeve sadašnje su i bivše članice Commonwealtha (Zajednica država koje su nekada činile Britansko Carstvo) koje u velikoj meri zasnivaju trgovačko pravo na britanskom modelu. U te zemlje spadaju Bahami, Bermudi, Britanska Devičanska Ostrva, Gibraltar, Monako, Hong Kong, Ostrvo Man, Kajmanska ostrva, Singapur itd. Neke zemlje zasnivaju trgovačko pravo na modelu američke savezne države Delaver, poput Paname i Liberije, iako uopšte nisu zemlje običajnog prava. U tim zemljama je veoma jednostavan postupak osnivanja i održavanja offshore kompanija.

Najčešće se koriste IBC offshore kompanije (International Business Company) osnovane na Bahamima, Britanskim Devičanskim Ostrvima i izuzete kompanije osnovane u Gibraltar i na Ostrvu Man. Ne postoji savršeni poreski raj. Prednosti određene zemlje kao poreskog raja, ili finansijskog središta zavisi o tome ko je koristi i sa kojom namerom.

Upotreba offshore entiteta u međunarodnom poreskom planiranju može biti izrazito složena. Čak i najjednostavnija poslovna transakcija uključuje temeljno poznavanje

poreskih zakona najmanje tri različite države, a često sve to još više komplikuje dodatni učinak postojećih sporazuma o izbegavanju dvostrukog oporezivanja.

Popularnost poreskih rajeva u poslednjim decenijama je u rastu. Prema MMF-u (Međunarodni Monetarni Fond) više od polovine celokupnog svetskog kapitala prolazi preko poreskih rajeva (Nikolić 2003). Procena je da je kapital kojim raspolažu više od 6-8 biliona USD. U cilju stvaranja što potpunije slike navodi se i to da se od deset najvećih finansijskih centara, njih sedam nalazi u poreskim rajevima. To su: Kajmanska ostrva, Hong Kong, Bahami, Ostrvo Man, Džersi i Luksemburg. Samo se London, Tokio i Njujork ne nalaze striktno gledano u poreskim rajevima.

Razloge koji su doveli do porasta popularnosti poreskih rajeva možemo podeliti na dve grupe razloga. Prvu grupu čine razlozi koji se nalaze u globalnom okruženju i karakteriše ih veliki porast poreskih stopa. Drugu grupu čine razlozi koji direktno izlaze iz karakteristika koje poreski rajevi imaju. Te su karakteristike istovremeno i prednosti koje se nude poslovnim subjektima. Saznanja o njima će direktno biti u funkciji porasta popularnosti poreskih rajeva. U ovom razmatranju zadržavamo se upravo na ovoj drugoj grupi razloga određenoj karakteristikama poreskih rajeva.

Poreski rajevi imaju veliki broj karakteristika, (Nikolić 2003):

- Minimalno plaćanje ili pak neplaćanje poreza,
- Jednostavno osnivanje i vođenje kompanija,
- Postojanje visokog stepena diskrecije i privatnost u poslovanju,
- Ekonomsko-političku stabilnost i integritet vlade,
- Razvijeno bankarstvo.

Minimalno plaćanje ili pak neplaćanje poreza predstavlja, kako je i na samom početku konstatovano, jednu od najznačajnijih karakteristika poreskih rajeva. U tom kontekstu biće naglašeno nekoliko elemenata koji značajno doprinose popularnosti poreskih rajeva. Nepostojanje poreza na prenos omogućava jednostavan i brz prenos vlasništva nad kompanijama. Nepostojanje tzv. konfiksatorskih poreza stimuliše poreske obveznike na seljenje dela ili kompletne imovine i poslovne aktivnosti u poreski raj. Ovde ipak treba naglasiti da sam prenos imovine i poslovne aktivnosti još uvek ne znači potpuno oslobađanje poreskih obveznika od poreske obaveze.

Mogućnost jednostavnog osnivanja i vođenja kompanija predstavlja drugu bitnu karakteristiku poreskih rajeva zanimljivu poreskim obveznicima. Razlog tome je u visokom stepenu liberalnosti njihovog trgovačkog zakonodavstva kojeg omogućava anglo- saksonski model. Naime, preko polovine od svih danas postojećih poreskih rajeva je zasnovalo svoja trgovačka zakonodavstva na ovom modelu, odnosno na engleskom običajnom pravu. Kompanije se prilikom osnivanja registruju sa tzv. opštom klauzulom (General Clause) što drugim rečima znači za sve zakonom dozvoljene delatnosti. Izuzetak je obavljanje bankarskih poslova za koje je nužno dobiti posebnu licencu. Treba napomenuti ovde i izuzetnu brzinu kod registracije kompanije čiji postupak traje od jednog do četrnaest dana, već u zavisnosti od destinacije.

Visoki stepen diskrecije i privatnosti u poslovanju kompanija treća je bitna odlika poreskih rajeva. To se odnosi i na lične i na materijalne elemente poslovanja. Tako su, na primer, vlasnici i direktori kompanija anonimni, što drugim rečima znači da ne postoji zakonska obaveza da se njihova imena nalaze u javnom registru i tako budu dostupna javnosti. Dodatnu privatnost osiguravaju i deonice na donosioca kod kojih posednik deoničarskih sertifikata poseduje i kompaniju. Identitet vlasnika deoničarskih sertifikata akcija na donosioca u pravilu je poznat samo direktoru kompanije, mada ni to nije obavezno. Tajnost je zagarantovana i u pogledu materijalnih elemenata poslovanja. Tako, na primer, ne postoje zahtevi za predajom izveštaja o finansijskom poslovanju. Istovremeno, strogi zakonski propisi zabranjuju osobama uključenim u registraciju i administraciju otkrivanje podataka o klijentima i kompaniji.

Ekonomsko-politička stabilnost i „čvrsta“ vlada koja je nezavisna o spoljnim pritiscima u prvom redu direktno omogućavaju smanjenje rizičnosti u poslovanju kompanija osnovanih u poreskim rajevima. U takvim uslovima, investitor, ili osnivač, gleda osnivanje kompanije u poreskom raju kao na diverzifikaciju njegove imovine, posebno u slučajevima postojanja većih problema, a time i veće rizičnosti poslovanja u širem poslovnom okruženju. U kontekstu razmatranja ekonomsko-političke stabilnosti potrebno je ukazati i na značaj kojeg ima stav domicilnog stanovništva poreskih rajeva prema poslovnim aktivnostima stranih rezidenata koja su oslobođena poreza. Nije svejedno da li stanovništvo podržava ili samo toleriše ovakve aktivnosti. Istorijsko je pravilo da će zemlja koja tradicionalno podržava poslovne aktivnosti koje su oslobođene poreza to nastaviti raditi i u budućnosti, dok to nije sigurno u zemlji gde se takve aktivnosti samo tolerišu.

Razvijeno bankarstvo je peta karakteristika poreskih rajeva. Poslovanje kompanija koje su osnovane u poreskim rajevima nije moguće zamisliti bez otvaranja bankovnih računa i celokupne finansijske podrške koju mora nuditi sofisticirani bankovni sistem. Banke u poreskim rajevima morale bi nuditi široki spektar bankarskih usluga. Kontrola bankovnih računa preko interneta postaje pri tome izuzetno važan faktor izbora banke u poreskim rajevima. Zbog toga sve veći broj banaka otvara na internetu svoje virtuelne poslovnice, a već postoje banke koje isključivo rade u sajber prostoru bez i jedne poslovnice u realnosti ili na zemlji.

Zahvaljujući svojim karakteristikama, koje su istovremeno i prednosti koje se pružaju poreskim obveznicima, poreski rajevi postaju središta poslovanja raznih vrsta kompanija, banaka i drugih finansijskih institucija koje svoje poslovne aktivnosti obavljaju van uticaja raznih propisa i normi koje se odnose na domicilne kompanije. Sve njih zajedničkim imenom nazivamo offshore kompanijama, a njihovo poslovanje offshore poslovanje.

Poreski rajevi obično imaju lako konvertibilnu valutu ili su povezana s lako konvertibilnom valutom. Većinom ih je konvertibilna u američkim dolarima, evrima ili funtama. Motivi odabira upravo poreskih rajeva kao mesta poslovanja mogu biti poreskog, ali i ne poreskog karaktera. Naime, uz nastojanje da se korišćenjem pogodnosti poreskog raja izvrši zakonita poreska evazija, tj. da se ne kršeći zakon plati minimalni porez ili da se uopšte ne plati, korišćenje poreskih rajeva može biti motivisano i nastojanjem da se preko ovih sedišta uspostavi trgovina sa zemljama sa kojima to nije politički moguće, ili bi u „normalnim“ prilikama vodilo nametanju ekonomskih sankcija.

Podjednako, poreski rajevi mogu biti iskorišćeni i za vođenje strategije preuzimanja preduzeća kada se ne želi stvoriti previše „gužve“ na tržištu. Isto tako, pogodnosti poreskih rajeva mogu koristiti i multinacionalne kompanije koje žele pristup nižim premijama na reosiguravajućem tržištu.

Prema nekim procenama MMF-a obim preko graničnog pranja novca iznosi između 2-5% svetskog BDP. Isto tako se procenjuje da se godišnje kroz svetski finansijski sistem opere 600 milijardi američkih dolara (Nikolić 2003).

Međutim, bez obzira na zakoniti ili nezakoniti karakter motivacije, karakteristike, odnosno prednosti poreskih rajeva uzrokuje otvaranje sve većeg broja offshore kompanija. Tome nesumnjivo pogoduje sve veći broj dostupnih informacija o pogodnostima poreskih rajeva. Zbog svega toga, u osnivanju offshore kompanija više ne prednjače multinacionalne kompanije, koje su već verni korisnik pogodnosti poreskih rajeva. Kao osnivač, danas se sve više pojavljuju i mali preduzetnici koji šta više predstavljaju najbrže rastući segment offshore poslovanja. Uzevši u obzir razne faktore poput reputacije, poslovnosti, infrastrukture, iskustva, pa do cene formiranja i održavanja, neki od najzanimljivijih poreskih rajeva su sledeće jurisdikcije: Vajoming i Delaver (SAD), Bahami, Panama, Ostrvo Man, Monako, Balize, Britanska Devičanska Ostrva itd.

Vrste poreskih rajeva

Kroz mnogo godina, sve više i više zemalja prezentiralo se kao poreski raj u nameri da promovišu turizam i privuku što više stranih investicija. Kao rezultat toga, danas postoje zemlje koje nemaju poreze ili imaju niske poreze, i ostale koje nude specijalna izuzeća ili poravnanja za strane investitore.

U današnje vreme postoje razne vrste poreskih rajeva. Danas se uobičajno govori o četiri tipa poreskih rajeva i to:

- Poreski rajevi bez poreza,
- Poreski rajevi sa porezima samo na lokalne prihode,
- Poreski rajevi sa niskim porezima i
- Posebni poreski rajevi.

Poreski rajevi bez poreza predstavljaju istinske poreske rajeve u kojima, osim carine, uopšte ne postoje drugi porezi, kao na primer, porez na dobit i dohodak, porez na kapitalni dobitak, porez na imovinu i porez na nasledstva i poklone. Godišnje takse koje kompanije plaćaju državi ne zavise od ostvarene dobiti. Umesto klasičnog poreza na dobit izraženog u procentu, plaćaju se uglavnom takse u apsolutnom iznosu. U takvim poreskim rajevima veoma je jednostavan postupak osnivanja kompanije i administrativnog vođenja poslovanja. U ovu grupu zemalja spadaju tradicionalni poreski rajevi: Bahami, Bermudi, Kajmanska ostrva, Nauru, Vanatu (nekada Novi Hebridi).

Poreski rajevi sa porezima samo na lokalne prihode su oni poreski rajevi u kojima se oporezuje dohodak fizičkih lica, odnosno dobit pravnih lica, ako su ostvareni iz domaćih izvora. Istovremeno, od oporezivanja je oslobođen bilo koji prijem ostvaren u inostranstvu (npr. prihod od dividendi i kamata, prihodi od izvoza lokalno proizvedene robe i sl.). Ono što je međutim, značajno naglasiti je činjenica da se zemlje koje pružaju

ovakav tip poreskih rajeva mogu podeliti na one koje osnovanim kompanijama dozvoljavaju obavljanje poslovnih aktivnosti i na sopstvenoj teritoriji i u inostranstvu, oporezujući pri tome isključivo prihode iz domaćih izvora, i na one koje od kompanija već u trenutku osnivanja zahtevaju odluku o tome da li će obavljati poslovne aktivnosti na domaćoj teritoriji, pa će shodno tome plaćati porez, ili će poslovne aktivnosti obavljati usključivo u inostranstvu i neće plaćati porez. U prvu grupu zemalja spadaju: Belize (nekada Britanski Honduras), Britanska Devičanska Ostrva, Hong Kong, Liberija, Nevis, Panama i Zapadna Samoa. Drugu grupu zemalja čine: Gibraltar, Džersi, Irska, Ostrvo Man i Mauricijus.

Poreski rajevi sa niskim porezima karakteristični su po tome što se u njima oporezuje dobit pravnih lica bez obzira gde se ostvarila, međutim, po relativno niskim poreskim stopama u odnosu na druge zemlje. Osnovnu prednost ovog tipa poreskih rajeva predstavljaju brojni ugovori o izbegavanju dvostrukog oporezivanja, putem kojih lokalne kompanije mogu smanjiti iznos zadržanog poreza na prihode ostvarene u zemljama sa visokim porezima sa kojima su potpisani ugovori o izbegavanju dvostrukog oporezivanja. Ovu grupu čine: Barbados, Kipar, Madiera, Malta i Holandski Antili (Hrustić 2008).

Posebni poreski rajevi pružaju fizičkim ili pravnim licima neke specifične privilegije što im daje karakter poreskih rajeva za određene aktivnosti. Posebni poreski raj (special tax haven) – je zemlja koja ima poreski sistem kakav imaju i ostale zemlje, ali one imaju zakonodavstvo koje omogućava poseban tretman za određene modele (Hrustić 2011):

- Posebne poreske privilegije i poreski zakoni – Kanalska ostrva i Ostrva Man;
- Posebni poreski tretman pojedinaca – Andora i Monako;
- Posebni tretman za internacionalne poslovne kompanije – Antigua, Barbados, Grenada, Jamajka.

Uloga OECD u regulisanju poslovanja poreskih rajeva

Od 1993. godine OECD insistira na promenama u strukturi i transparentnosti rada poreskih rajeva. Uz to zahteva i razmenu informacija u vezi poreza preti sankcijama svima koji ne udovolje navedene zahteve. Ipak, potrebno je naglasiti da se kroz pritiske OECD-a, čestopostavljaju i zahtevi koje se ne pridržavaju niti same članice OECD-a. Posebno to važi za Švajcarsku i Luksemburg koje se snažno odupiru pritiscima za intenzivnijim učešćem u razmeni informacija o oporezivanju sa drugim zemljama. Šta više, za samu Švajcarsku se može kazati da sprovode štetnu poresku konkurenciju prema zemljama koje slove kao poreski rajevi. Problemi na ovom planu postojali su i kada je reč o SAD-u i njihovom odnosu prema pritiscima OECD-a. SAD su, naime, odbijale bilo kakvu saradnju sa OECD-om u pogledu poreza, naglašavajući da nikada neće podržati OECD u nastojanju da bilo kojoj zemlji diktira njen poreski sistem i da neće učestvovati u nikakvoj svetskoj harmonizaciji poreskih sistema. OECD je organizacija civilnog karaktera baš kao i autoklub, pa može vršiti nekakav uticaj, ali nema zakonska ovlašćenja da bilo šta učini.

Međutim, do snažnog zaokreta u stavovima SAD-a došlo je nakon 2001. godine. Naime, nakon terorističkog napada na Njujork, tadašnji američki predsednik Džordž Buš je zatražio i dobio nova ovlašćenja kako bi imobilizovali imovinu međunarodnog terorizma.

Sam predsednik je ta ovlašćenja nazvao „drakonskim“ upozoravajući pritom, sve finansijske institucije da će se njihova imovina tretirati kao teroristička, ukoliko ne budu sarađivale. Premda je osnovni cilj toga bio uklanjanje podrške teroristima, veliki deo odnosi se na finansijske institucije koje su poslovale u poreskim rajevima. Rezultat svega je bio znatno veći pritisak i SAD-a i evropskih zemalja na poreske rajeve, posebno na planu razmene informacija o oporezivanju. Međutim, izveštaji su pokazali da su sredstva terorističkih organizacija bila znatno više podhranjivana u offshore zemljama nego li u poreskim rajevima, što je išlo u prilog svima onima koji su tvrdili da ušteda u oporezivanju ne predstavlja nikakav važniji motiv terorista.

U kontekstu razmatranja, stavova međunarodne javnosti prema poreskim rajevima spomenućemo i aktivnosti grupe razvijenih zemalja G7 na čiju je inicijativu došlo do osnivanja FSF-a (Financial Stability Forum) i FATF-a (Financial Action Task Force), organizacije koje su se direktno bavile problematikom poreskih rajeva. FSF je osnovao radnu grupu čiji je zadatak bio (Nikolić 2003):

- Razmatranje korišćenja poreskih rajeva kroz njihov uticaj na stabilnost finansijskog sistema;
- Procenjivanje u kojoj se meri poreski rajevi pridržavaju međunarodno prihvaćenih standarda;
- Kontaktiranje sa najproblematičnijim poreskim rajevima u cilju davanja saveta kako bi se približili međunarodnim standardima.

Razultat rada ove radne grupe bio je izveštaj usvojen 2000. godine u kojem su poreski rajevi klasifikovani prema stepenu saradnje, nazora i približavanju svetskim standardima u tri grupe. Prvu grupu čine poreski rajevi koje karakteriše visoki stepen saradnje i nadzora i pridržavanje međunarodnim standardima.

Drugu grupu čine poreski rajevi koje poseduju procedure nadzora i saradnje, ali je njihova primena daleko ispod međunarodnih standarda. Treću grupu poreskih rajeva predstavljaju rajevi sa niskim stepenom nadzora i niskim, ili nikakvim, stepenom saradnje sa offshore zemljama. Sve zemlje koje su odbile da učestvuju u razmeni informacija o novčanim transferima FATF uvrštava na tzv. „crnu listu“ i objavljuje u svojim redovnim izveštajima.

Tako su, na primer, na ovoj listi prema izveštaju od 13.03.2003. bile sledeće zemlje: Kukova ostrva, Egipat, Gvatemala, Indonezija, Mjanmar, Nauru, Nigerija, Filipini, Sent Vinsent, Grenlanda i Ukrajina.

Kakve su posledice ovih „crnih lista“? Posledice su u vezi poslovnih subjekata koji bi se odlučili otvoriti offshore kompaniju u nekoj od zemalja koje su na listi. Naime, u tom slučaju bi imali velike poteškoće kod otvaranja bankovnog računa te offshore kompanije u najvećem broju razvijenih zemalja u svetu, uključujući i Evropsku uniju. Značajno je naglasiti da je članstvo u FATF-u danas elitnog karaktera i okuplja 29 zemalja članica i da nije otvoreno za offshore zemlje, odnosno za poreske rajeve.

FATF je dao „izjavu“ 25. februara 2009. godine ističući zabrinutost i podsticanje veće usklađenosti u ovim zemljama: Iran, Pakistan, Turkmenistan, Uzbekistan. Panama je javno tvrdila da je u skladu sa OECD-ovim zahtevima, nakon što je drugih 70 zemalja

OECD-a potpisalo sporazum. Na sastanku G20 kao uslov za pristajanje na predloge Kine je dobila izuzeće za crnu listu za Hong Kong i Makao, kao i Velika Britanija za svoja Kanalska ostrva, odnosno za Džersi i Girsni. Venecuela, Bolivija, Peru, Ekvador, Kuba, arapske zemlje i drugi se ne pojavljuju na nekoj od lista uopšte. Trenutno je neverovatno da bi Venecuela, Bolivija, Ekvador, Kuba, arapske zemlje itd sarađivale sa SAD-om za razmenu informacija. To pokazuje koliko je zapravo površna OECD-ova lista. Mnoge zemlje neće pristati na ovo najnovije kontrolisanje OECD-a i G20.

Na samitu G20 u Londonu 2. aprila 2011. godine G20 zemlje su se dogovorile da definišu crnu listu poreskih rajeva, kako su navodili po četiri klasifikacije, na osnovu usklađenosti sa „međunarodno dogovorenim poreskim standardima“. U popisu, OECD-a, koji je ažuriran na dan 2. aprila 2011. godine u vezi sa G20 sastankom u Londonu. Dalje promene su napravljene na listi 7. Aprila 2011. Godine uklanjanjem zemalja iz nesaradujuće kategorije. Urugvaj je u početku klasifikovan kao nekooperativan. Međutim, nakon žalbe OECD-u, izjavio je da su ispunili poreska pravila transparentnosti i time se preselio u kooperativne zemlje. Dana 7. Aprila 2011. Godine, OECD je preko tadašnjeg glavnog sekretara Angela Gurijsa, najavio da će se Kostarika, Malezija, Filipini i Urugvaj ukloniti sa crne liste nakon što su napravili „punu opredeljenost za razmenu informacija sa OECD standardima“. Uprkos pozivima francuskog predstavnika Nikolasa Sarkozija za Hong Kong i Makau da budu uključeni odvojeno od Kine na spisak, ali oni još nisu uključeni samostalno, iako se očekuje da će biti dodati kasnije. Vlade zemalja članica ovaj dogovor za strožije kažnjavanje široko podržavaju, iako nisu univerzalne. Luksemburški predsednik vlade Žan- Klod Junker je kritikovao listu, navodeći da „nema kredibilitet“, ako ne uključuje različite države SAD-a koje pružaju osnivanje infrastrukture koja se ne razlikuje od aspekata čistih poreskih rajeva.

Zaključak

Poreski rajevi su u današnjem svetu nezaobilazni faktor, kako u poslovanju, tako i u planiranju. Poreski rajevi su sada prisutni u celom svetu i svojim pogodnostima „čine uslugu“ svim glavnim svetskim komercijalnim i finansijskim centrima. Možemo slobodno reći da ne postoji velika organizacija, kompanija, banka koja ne posluje preko poreskih rajeva, tj. preko offshore poslovanja. Kao što je rečeno, nastale su zbog stalnog pritiska i rasta poreza u razvijenim zemljama. Tu su se pojavile nerazvijene zemlje, koje su postale poreski rajevi tako što su iskoristile poresku politiku razvijenih zemalja i tako učinile svoje male zemlje konkurentnijim u ekonomskom smislu na globalnom tržištu.

Uprkos velikim pritiscima od međunarodnih zajednica, pogotovu iz zemalja Evropske Unije, popularnost poreskih rajeva uopšte ne jenjava, čak se njihova popularnost sve više širi. Kao što smo primetili, poreski rajevi su postali uobičajno mesto za smanjenje poreskih obaveza velikih kompanija. Razlog svega toga je što veća dobit. Logički razmišljano, zašto bi neko izdvajao više novca za porez, kad preko poreskih rajeva može dvostruko, trostruko, ili ne mora uopšte platiti porez, za razliku od svoje matične države. OECD očigledno nije još uvek spreman za borbu protiv poreskih rajeva, jer se neke od njegovih članica kao što su: Ujedinjeno Kraljevstvo, Švajcarska, Irska, zemlje Beneluksa smatraju poreskim rajevima. Uz sve ovo, finansijska kriza je oslabila SAD i Zapadnu Evropu, što je dalo još više prostora kreditorskim državama. Neke od tih država su već

postale, ili će postati poreski raj, kao što su Singapur i Hong Kong. Međutim, pritisak na poreske rajeve se nastavlja.

Literatura

1. Addison T.V. 2009. Shooting Blanks: The War on Tax Havens, Indiana Journal of Global Legal Studies 16, (2): 703-727.
2. Hines J.R. 2007. Tax Havens, Michigan Ross School of Business Working Paper, 3.
3. Hrustić H. 2008. Oblici poslovanja u zemljama poreskog raja, Pravo i privreda 45: 39-54.
4. Hrustić H. 2008. Zemlje poreskog raja i oblici poslovanja u njima, Računovodstvo 52: 62-71.
5. Hrustić H., Poreska harmonizacija u Evropskoj Uniji, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2011.
6. Nikolić N. 2003. Porezna utočišta – finansijske oaze globaliziranog svijeta, Ekonomski fakultet, Split.
7. Johannesen N., and Zucman, G. 2012. The End of Bank Secrecy? An Evaluation of The G20 Tax Haven Crackdown. Paris School of Economics, Working paper, 04.
8. Workman, D.J. 1982. The Use of Offshore Tax Havens for the Purpose of Criminally Evading Income Taxes. Journal of Criminal Law and Criminology (1973-), 73(2): 675.

OCCURRENCE AND DEVELOPMENT OF TAX PARADISE

Stevan Dejovic²

Abstract

Drastic degradation and the fact that more and more in the world try to avoid the obligations of taxpayers towards the state, the main reason for selecting tax regimes as a subject of research. The tax system is the basis for financing the state cash register of any modern state. In contrast, taxpayers are trying to ease their tax burden as much as possible, regardless of whether they operate on a national or international level. From the very beginning of taxation, tax evasion or avoidance of tax payments also occurred. The methodology used in the paper is typical for research in the field of social sciences and includes analysis, synthesis, comparative, inductive and historical analysis, using relevant domestic and foreign sources. The survey shows the history of the creation of tax paradise, characteristics and types of tax paradise, as well as the role of the Organization for European Cooperation and Development in taxation operations.

² Stevan Dejovic, Serbian Armed Forces, Central logistic base, 1. Warehouse Battalion, Mije Kovačevića no. 5, Belgrade, Serbia, Phone: +381 64 176 27 03, E-mail: stju.yzfr1@gmail.com

Key words: *tax paradise, tax evasion, offshore company.*

Datum dolaska (Date received): 20.06.2018.

Datum prihvatanja (Date accepted): 12.07.2018.